

ОЩЕ ЗА ПАРИТЕ И ХОРАТА

НИКОЛАЙ К. ВИТАНОВ

ИНСТИТУТ ПО МЕХАНИКА – БАН

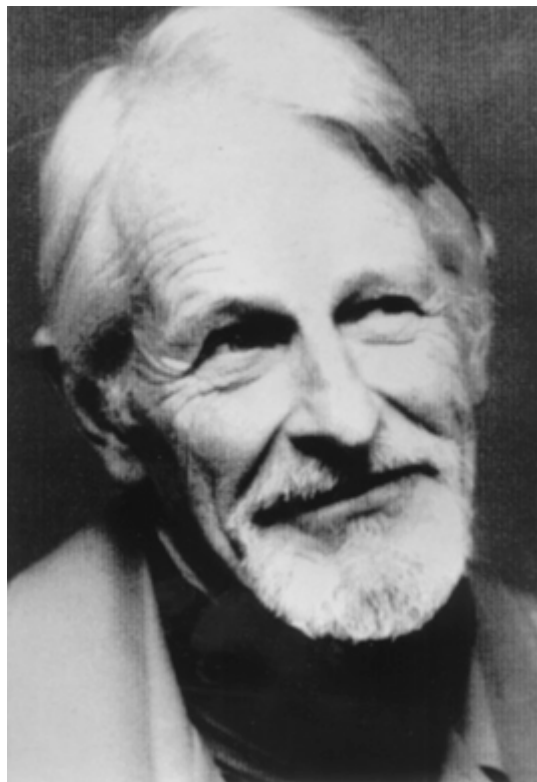
Вероятно сте чували, че по света доста математици се занимават с икономика и още, че Нобеловата награда по икономика горе-долу си е скрита Нобелова награда по математика, приложена към икономически системи – фиг.1.

ме в Италия, на тържествената конференция, посветена на 100-годишнината на един от класиците на нелинейната макроикономика – Ричард Гуудвин – фиг.2. Гуудвин, който доста време е бил професор в университета на Сиена, където беше конференцията.

Фигура 1. Джон Неш (отдясно) и Пол Кругман – двама от носителите на Нобеловата награда по икономика. Неш ви го показвам, защото съм математик. Кругман май ви го показвам, защото съм неоекънсианец.

Тази модерна тенденция в математиката вече е налице в България и ето

Фигура 2. Ричард Гуудвин – крупен американски математик и икономист, професор в университетите на Кеймбридж и Сиена. Гуудвин използва уравненията на Лотка-Волтера от популационната динамика

за да формализира теорията на Карл Маркс за икономическите цикли. Автор на модел на икономическия растеж, носещ името му. Автор на модел на циклите на икономическа активност, днес наричан „нелинейният ускорител на Гуудвин“.

Няма да ви разправам за конните надбягвания на централния площад (палъто, както е известно тук), нито ще ви говоря какви старини има в Сиена. Ще започна с това, че една група неокейнсианци взехме влака и отидохме във Флоренция, хем да разгледаме старините, хем да обсъдим някои текущи въпроси на световната икономика, като този, как Япония има държавен дълг от 200% от БВП и още не е фалирала. Въпрос на фискална политика, т. е. на това, че в Япония държава-

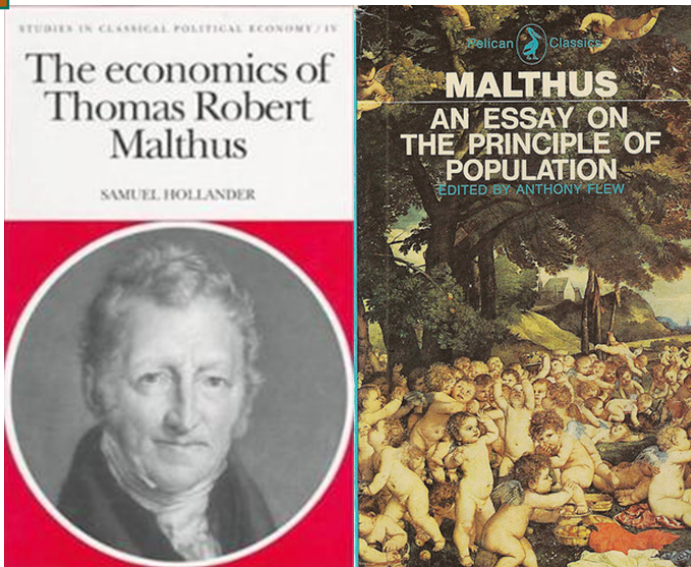
Фигура 3. Статуята на Николо Макиавели до галерията Уфици във Флоренция.

та командва банките, а не обратното, но това е друг въпрос. Та разхождахме се на площада пред Сеньорията, в галерията “Уфици” и пред нея. Там погледнах Макиавели, който дяволито гледаше отвисоко минавачите – фиг.3 и се сетих, че имам да ви доразкажа нещо за парите и хората, нещо, което не описах в детайли в предишната статия, посветена на щастието и парите.

Тази мисъл ме чоплеше и докато се разхождах по прочутия мост със златарските магазини и докато обикалях покрай и из великолепната катедрала, символ на мощта на средновековна Флоренция – и на флорентинските банкери). Трябваше да се прибера в София през Рим и понеже в Рим имах малко време, разходих се покрай форумата, минах покрай статуите на Юлий Цезар, Октавиан и Траян, седнах в паркчето до колоната на Траян, извадих си лаптопа и започнах да пиша тези редове (под зоркия поглед на една чайка, кацнала наблизко на една от античните колони).

И тъй, гледахме се със чайката и по този повод, реших да започна разказа си за парите, с един пример от динамиката на животинските популации. Известно е, че някога в Англия е имало един професор на име Томас Робърт Малтус, който направил теория за нарастване на населението – фиг. 4.

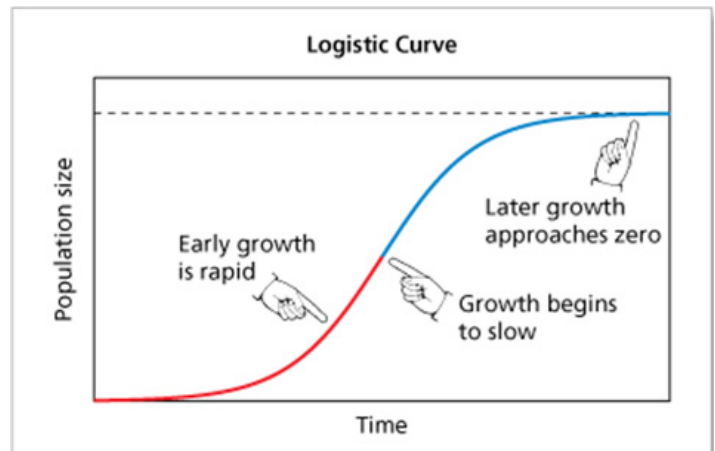

Фигура 4. Горѐ – Томас Робърт Малтус. Долу – прочутата и силно критикувана книга на Малтус за населението (и проблемите свързани с бързото му увеличаване). Съветвам ви да я прочетете. Не е това, което са ви разправяли за нея.

От нея следвало, че населението нараства експоненциално и доста по-бързо от нарастването на хранителните ресурси, необходими за издръжката му. И един ден, ресурсите няма да стигат. Какво ли ще последва? Ами ще последва регулация на населението чрез войни, епидемии и други бедствия – предположил Малтус. Близко до ума, нали? Всъщност, дали знаете, кой е първият професор по политическа икономия в Англия? Първата катедра е открита в Манчестърския университет и конкурсът бил спечелен от...? Ха сетете се де – от същия този Малтус. У-у-у, дю-ю-ю, както си е модерно, ще зареват следовниците на австрийската икономическа “школа”, която след като славно съсипа Австро-Унгария, още по-славно се опитва да съсипе и

други държави, сред които и нашата. Ще ги оставя да си дюдюкат, бечат и кудкудечат и ще отбележа само, че докато “гурутата” им като Хайек и Фридман все по-силно потъват в забравата на историята (въпреки жалките опити да се поддържа “репутацията” им), то Малтус вече повече от 220 години е в устата на хората. Защо ли? Ами защото е осъзнал нещо човека – че ако експоненциалния растеж на нещо се остави нерегулиран, се стига до кризи и катастрофи. Ама, г-н Витанов, ще кажете вие, ти ей сега ще почнеш да ни говориш за лихвите, които също водят до експоненциален растеж на парите и ще ни кажеш, че и това ще доведе до кризи и катастрофи. Правилно, точно за това ще ви разкажа по-долу. Ще ви разкажа, че функционирането на парите фаворизира един вид растеж – експоненциалния растеж – фиг.5.

Фигура 5. Горе – експоненциален растеж. Долу – в природата такъв растеж не продължава вечно. Освен ако съответният организъм или система трябва да бъдат затрити.

Този вид растеж в природата вирее дълго време само там, където има болест или смърт, например така се увеличава броят на раковите клетки. Цялата история с експоненциалния растеж завършва обикновено със смъртта на приемния организъм. Но такова нещо има и в света на парите – лихвените проценти и сложната лихва способват за експоненциален ръст на количеството пари. И ето как полека ви докарвам до гледната точка, че лихвените проценти могат да се уподобят на рак, засягащ структурата на човешката общество. И за да няма кризи и катастрофи, може би трябва да помислим и за други видове ръст, какъвто е ръстът на човешкия организъм, който отначало е бърз, но след това спира, а развитието на организма продължава не чрез увеличаване на размерите му, а чрез качествени изменения в него. И тъй, нека да поразсъждаваме върху тиктакащата лихвена бомба и други възможни видове ръст във финансовата система на едно общество.

Парите и лихвите

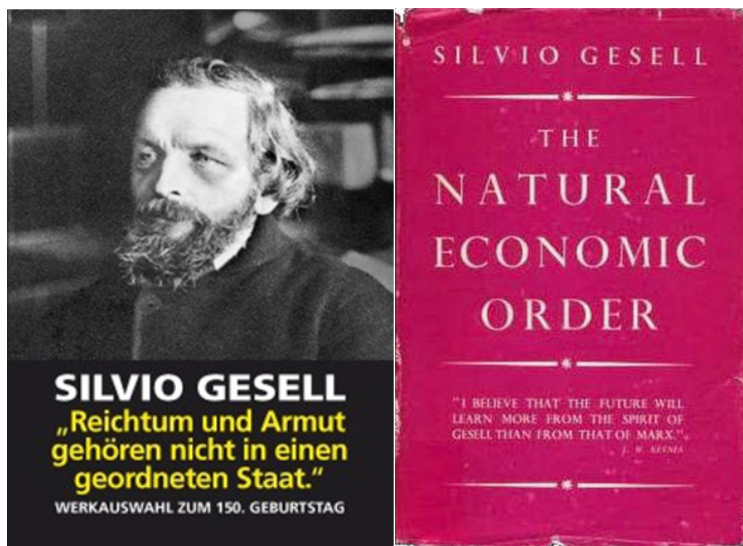
Има една гледна точка, която казва, че парите движат света, а лихвените проценти го разрушават. Като се огледа човек, то доста неща по света се измерват в пари, но за разлика от килограма

или метъра, парите не са постоянна мерна единица, а променят стойността си с течение на времето. Защо ли? Да поотложим отговора на този въпрос и да поразсъждаваме още малко за парите. Хубаво е човек, общество или държава да имат пари - парите облекчават стокообмена и получаването на услуги, поддържат общества, основани на разделение на труда и поради факта, че дават възможност за специализация на хората, правят цивилизацията възможна. Когато парите ги няма обаче, се появяват и проблеми - може да се затормози обмена на стоки и получаването на услуги. А една от причините някои хора да нямат пари е, че парите се натрупват у други хора и за да ги получи човек от тези хора, трябва да им плаща своеобразно мито – лихва. А който се е занимавал малко с математиката на лихвата знае, че лихвите водят до експоненциално нарастване на парите (и до експоненциално нарастване на парите, нужни за изплащане на лихвите) – фиг. 6.

Фигура 6. Лихвите водят до експоненциален растеж на парите.

Но щом като лихвите водят до експоненциален ръст на парите, то ще дойде момент, когато парите, нужни за плащане на лихви ще станат толкова много, че изплащането на лихвите ще стане невъзможно. Добре, де, г-н Витанов, ще кажете, защото тогава се поддържа този механизъм на експоненциално нарастване на парите? Ами защото този механизъм води до концентрация на парите в ръцете на малко на брой хора. А може ли този вид ръст да се замени с друг вид ръст, съответен на динамиката на растеж на по-сложните живите организми? Може, разбира се. Но човек трябва да замени лихвите с нещо друго. И тук полека в нашия разказ започва да се появява фигурата на Силвио Гезел – фиг. 7.

Фигура 7. Дясно – Силвио Гезел. Ляво – основният труд на Гезел. На корицата пише нещо..... от Джон Мейнард Кейнс.

И хайде сега обратно към лихвите. Системата на модерните финанси е правена и се прави от умни хора и затова механизмът на действие на лихвите е добре маскиран. Вие си ми-

слите, че плащате лихви само когато вземате кредит и оттук си мислите, че решението на проблема е просто да не взимате кредит. Нямаме кредит, не плащате лихви. Да, ама не е съвсем така. Та присъединявам себе си към вас и казвам, че всяка сметка, която плащаме, съдържа калкулирани в себе си лихви и това например са лихвите по кредитите, които доставчикът на стоката или услугата обслужва. И тези отчисления за лихви може да са половината от сметката, че и повече. Тоест ако заменим лихвите с нещо друго, изтичането на пари от джобовете ни може да намалее например двойно. Иначе казано със същите пари човек ще може да си купи два пъти повече стоки или пък ще може да работи два пъти по-малко време за да поддържа същия жизнен стандарт. Олеле! Неолибералният курник вече е нажежен до червено, защото близко до ума е простото въпросче – кой ли прибира тия пари от лихвите и не финансира ли с част от тях „подходящи неправителствени организации“. Е, аз ви доведох до въпросчето, а вие си го задавайте и си търсете отговора. И докато търсите отговора, всички продължаваме да плащаме лихви. Добре, де - и понеже всички ги плащаме съвременната парична система носи еднакви ползи и еднакви проблеми за всички – ще си помислите. Каква заблуда! Значи от едната страна на сметката са разходите ни от лихви, а от другата страна на сметката са приходите ни от лихви. Ако сте беден, то разходите ви от лихви са по-големи от приходите ви от лихви (нямате банкова сметка напри-

мер). Ами ако сте богат. Тогава обикновено приходите ви от лихви са доста по-големи от разходите ви от лихви. Е, всички ли губят еднакво от системата на парите с лихва. Май не – бедните губят, но богатите печелят – фиг.8.

Фигура 8. Нещо брутално, но много вярно. Това е светът днес деца! Готове се. И помнете – като този отляво са 99.9% от хората.

Преди да побързате да ме наречете комунист, да ви кажа, че тая работа е отдавна разбрана от трите големи религии – християнство, ислям и юдаизъм. Даже юдаизмът забранявал евреин да взима лихва от евреин. Та системата на парите с лихва преразпределя богатството – то се стича към тези, които имат пари и се оттича от тези, които нямат пари. И така тези, на които им трябва пари, ги нямат все повече, а тези, на които не им трябва пари ги имат все повече. При това забележете – за никакъв труд и инициативност не става дума тука, не става дума и за интелект. Вече разбирате, как трябва

ва да се отнасяте към всяко недочело неолибералче, което твърди, че щом човек няма пари, значи е мързелив, а щом е умен – къде са му парите. Ами, ами – в системата на парите с лихва и най-трудолюбивия бедняк, разчитащ само на труд, ще си остане бедняк, и най-тъпата манекенка ще си седи богата, стига да е излъгала някой богатшки син и да се е задомила добре. Та както казва Маркс, в сферата на производство има източник на принадена (хайде от мен да мине добавена) стойност и тази добавена стойност се преразпределя през циркулацията на парите чрез лихвите. А сега нека продължим нататък към инфлацията. Хората считат инфлацията за нещо естествено – навсякъде по света я има. И навсякъде националните дългове растат по-бързо от националните доходи. Тая работа ще изгърми разбира се, но свиркайте си, нали още сте живи! За да намалява па същество дълговете си, правителството разрешава на емисионните банки да печатат пари. И стойността на националната валута намалява. Така върху вас е стоварен нов данък, наречен инфлация – с наличните пари можете да си купувате все по-малко неща – фиг9.

Фигура 9. Данък инфлация. Обезценяване – 25 пъти. Е-ха-а-а. <http://nauka.bg>

Че обикновения човек губи от инфлацията, то е ясно. Ами кой печели? И дали тоя, дето печели няма интерес, парите да са нестабилни? Правителствата разрешават печатането на пари, с които си плащат лихвите по дълговете – дълг 1 милиард лева при 10% на година са 100 милиона лева за първата година. Печатим ги, плащаме, парите се изсипват на пазара, цените скачат и практически тази лихва се плаща от джоба на гражданите. Е-е-е-е, бълха ги ухапала. Да, ама, по-голямата инфлация води до социално неравенство и оттам до обществена нестабилност. И когато народът излезе на улицата, става ясно, че някой пак е напълнил памперса. Някой, дето се е мислил за много умен. Централната банка може и да понамали инфлацията с разумна политика, но инфлацията се влияе и от още фактори – например недостига на суровини. Та централната банка може да понамали факторите, действащи по посока на постоянната компонента на инфлацията, но за доста от променливите компоненти на инфлацията не може да направи почти нищо (затова развитите държави имат и самолетноносачи, но това е друга тема, въпреки, че и тя е доста интересна).

И тъй за да приключим този параграф, нека философски да отбележим, че всяка система, която е построена върху алчността, рухва. И още има малко на брой (но с доста интелектуален капацитет) хора, които смятат, че лихвените проценти са невидима машина на разрушението, действаща в свободната пазарна икономика. Ами може ли системата на финанси с лихви да

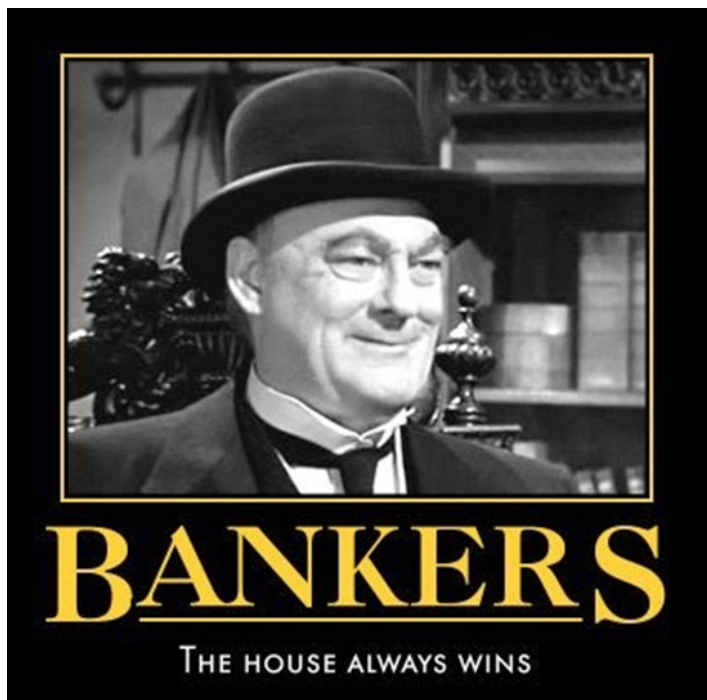
се замени с нещо друго? Краткият ми отговор е – може, ама скоро няма да стане, щото големи сили си харесват настоящата система.

Икономика без лихви и инфлация?

И тъй имате някакви пари (ура!). Имате и две възможности – да ги сложите в банка и да ви носят лихва или да си купите нещо с тях. Ако лихвите са ниски, по ще сте склонни да си купите нещо. Ако лихвите са високи, по вероятно да ги сложите в банка. От друга страна имаме един собственик на магазин, който може доста да се чуди (ако не разбира достатъчно от икономика) – абе защо качеството на стоката ми е едно и също, търсенето би трябвало да е едно и също, а пък сега се купува много по-малко отколкото преди половин година? А ние си купуваме мънинко от стоката му (щото „великата“ ни неолиберална икономическа система води до масово обедняване и свиване на потреблението) и се питаме: дали пък през тази половин година е нямало промяна на лихвения процент? Виждате, как лихвите директно влияят върху пазара (не мога да се сдържа и да бързикна неолибералите – май дългата ръка на лихвите е по-силна от невидимата ръка на пазара, а!). От другата страна са тези които държат парите – при малки лихвите не са толкова дашни на кредити, колкото при големи лихви. Е няма кредити, някои фирми могат и да фалират, губят се работни места, хората свършват наличните пари и са гото-

ви да плащат по-висока лихва. Няма налични пари и за фирмите и те стават готови да плащат по-високи лихви. Лихвите се качват и банките дават кредити по-охотно, пари влизат както във фирмите, така и при потребителите, потреблението расте и производството расте, а пък наличието на пари при фирмите и гражданите намалява желанието им да взимат нови кредити и лихвите падат. И т.н. и т.н. икономическият цикъл си се върти. Почва с високи лихви, увеличава се търсенето и предлагането на стоки, увеличава се паричната маса, лихвите падат, намалява търсенето на кредити, паричната маса намалява и т. н. Има и тънък момент – банките могат да манипулират лихвите – фиgиo. Но за това да не говорим, че ще навлезем в много опасна област, която ще ни доведе до разсъждения за дефектите на модерния капитализъм.

Та, от време на време, парите могат да спират движението си и да седят или в банките или в бурканите на хората или в касите на фирмите. Причината за това е, че като се прави това, нищо не се губи (е, нека инфлацията е малка, за да илюстрираме по-добре разсъжденията си). И тъй човек, фирмата или банката може да си държи парите и да не ги вкарва в обръщение и за тая работа наказание няма. В този смисъл парите не са като крушите – ако човек държи дълго време круши, без да ги яде, те се развалят. Парите – най-много да се обезценят (малко – в повечето случаи). Ами ако имаме система, която не толерира това, то не може ли да освободим икономиката от цикъла, свързан с промените в лихвите? И тъй стигаме до Силвио Гезел, гражданин на Германия от кайзеровите времена, икономист, силно повлиял на Джон Мейнард Кейнс. Я-а-а-а, ще кажете, не сме го чували! Кажете ни нещо повече за него! Ако сега можехте да съберете българските неолиберали на едно място, като чуят това име, те ще се разделят на две групи. Едните, дето са неолиберали ей така, щото е модно или щото доларчета падат, ще стоят и ще мигат. Другите, много малко на брой, истинските, ще почнат да викат насреща ми – млъкни Сатана! Тези, малкото на брой, представляват известна ценност, защото човек може да ги прати да съсипват чужди държави в интерес на националния ни капитализъм. Сега се чудите – защо ли тъй ще ме повишат в ранг на „голям злодей“. Ей сега ще разберете историята за Силвио Гезел, алтернативните пари в Австрия

Фигура 10. Картинка с много поучителен и още по-верен надпис.

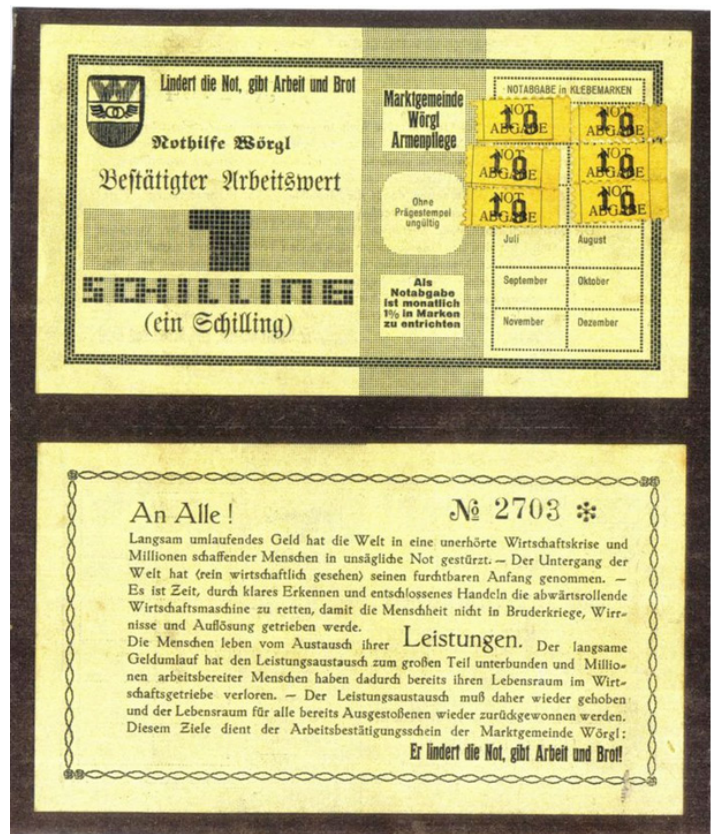
(аха-а-а, почват ли да се сещате – под носа на „великата австрийска школа“) и милото и драго, което централната банка на Австрия дала, че да спре безлихвените пари, които се оказали доста ефективни. И за домашно – на какво е бил финансов министър Силвио Гезел и защо само 7 дни след като е прокарал закон за свободните пари, това нещо е било смачкано? Бързи са тези, които бранят класическата финансова система, нали? И правилно, опасността е била страшна.

И тъй, рекъл си Силвио Гезел, след като проучвал циркулацията на парите, ако имаме система, която не толерира задържането на парите в човека (и в бурканите на човека), фирмата или банката, то едно ще се избавим от спекулациите (например такива в които банките задържат парите за да се вдигнат лихвените проценти), а от друга страна може пък изобщо да се избавим и от лихвите и от проблема с експоненциалния растеж, който светът няма как да понесе от определен момент нататък. И как да стане фокуса? Ами като вместо лихва се въведе такса за използването на парите. Я-я-я-я, че как тъй, ще кажете! Ами ето как.

Парите стават държавна услуга, за ползването на която се плаща такса. И таксите се събират от държавата, която срещу тях, връща парите в обръщение. Колкото повече задържаш пари, толкова по-голяма такса плащаш. И така се решава въпросът с плащането на лихви на тези, които имат много пари и могат да правят спекулации, като не ги пускат в обръщение когато лихвите им си струват.

Таксата държавата може да я използва както намери за добре – за намаляване на държавния дълг например. Та това са свободните пари. Пари, свободни от лихва. Днес ще срещнете и термина неутрални пари. То е същото като свободни пари. И тъй, доведох ви до интересно място в ада на финансите – там където разбрахте, че може и да има други видове пари освен парите, свързани с лихвите.

И от ада към град Вьоргл в Австрия (Австрия, даа!) през 30-те години на миналия век, където кметът издал 5000 свободни шилинга, чието покритие били 5000 стандартни австрийски шилинга в банката – фиг.11.

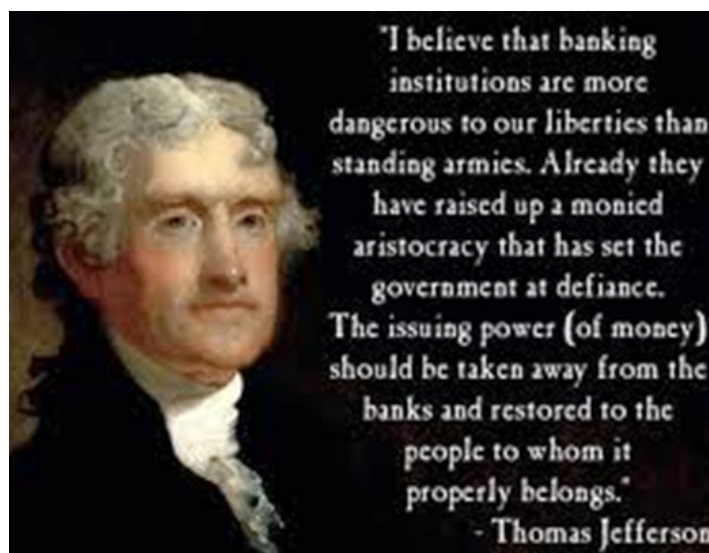

Фигура 11. Неутралните пари, издадени в град Вьоргл. Виждат се и налепените таксови марки. А който разбира от немски е добре да прочете, какво пише отзад на банкнотата.

Таксата била във формата на таксова марка, която трябвало в края на всеки месец да се лепи върху свободния шилинг от този, в чиито ръце се окажел шилингът в края на месеца. Поради това хората се стремели не да държат свободните шилинги, а максимално бързо да платят нещо с тях. И така циркулацията на свободните шилинги била 2 пъти по-висока от циркулацията на стандартния шилинг. Таксата била 1% от стойността на притежаваните свободни шилинги и за 1 година общината събрала от такси 600 шилинга, които отишли за обществени нужди, а не в джобовете на тези, които биха прибирали лихвите от стандартните шилинги. В допълнение вследствие на свободните шилинги безработицата във Вьоргл паднала с 25% (и това в периода 1932-1933, наред голямата криза, докарала Хитлер на власт в съседна Германия).

Успехът на свободните шилинги бързо се разнесъл и над 300 австрийски общини почнали да проучват модела, за да го въведат. Обаче националната банка на Австрия видяла в печатането на свободните шилинги опит за нарушаване на монопола и да печата пари (нали помните Ротшилд – дайте ми да печатам парите и не ме интересува какви са законите!) и накарала държавата да забрани печатането на свободните шилинги. Оттам нататък зорко се бди, да не би историята със свободните шилинги да се повтори някъде по света. Защо? – нали се създават нови работни места – ще попитате. Да, ама и финансовата система се променя и тя излиза извън контрола на

централната банка, която обикновено се контролира от? – правителството, ще кажете. Милите ми наивничета, ще си позволя да кажа, като човек, позапознат с дълбините на ада (на финансите). Но ако ме питате официално – да, да, разбира се от правителството, че от кой друг (и ще си замълча за положението например в САЩ). Но за всеки случай, прочетете цитата от фиг. 12

Фигура 12. Цитирането на Томас Джеферсън все още не е забранено. Но като гледате този цитат, може и по някое време да стане и забранено. Или пък да кажем, че нещо се е объркал човекът.

Ама не може ли без таксови марки, г-н Витанов, ние сме все пак в компютърните времена! Може, драги читатели и без таксови марки може. Голяма част от днешните пари са компютърни записи в банковите сметки. Ако сметката е разплащателна оттам автоматично се събира таксата в края на месеца. Ама аз си спестявам за къща или за кола, ще кажете. Добре, нека да има

Фигура 13. *Та като си приказваме за социални катастрофи, да хвърлим един поглед на младежката безработица в Европа.*

Системата на функциониране на парите при наличие на лихви води до експоненциален ръст на парите и неминуемо до кризи, катастрофи и даже до самоунищожение. Не е ли по-добре да се премине към система на пари без лихви и без инфлация, където ръстът на парите ще бъде естествен, а не експоненциален. Ако направим аналогия – не е ли по-добре населението на земята да расте в зависимост от наличните ресурси, а не експоненциално. До какво ще доведе експоненциалният растеж на населението, когато ресурсите станат недостатъчни да го поддържат? Най-общо – ще доведе до криза. Но ако застанем на китайската гледна точка, то кризата е както опасност, така и възможност за извършване на подходящи промени.

И тъй, въвеждаме неутралните пари. Какво става? Изчезват лихвите, начислявани при взимане на заем за капиталовложения и за производствени разходи – цените на стоките падат. Възможно е много екологични производства да станат рентабилни и по този начин да се намали натискът от страна на хората върху околната среда. Повишаването на конкурентноспособността би довело да намаляване на безработицата и до намаляване на свързаните с безработицата социални разходи. Възможно би станало и понижение на данъци. При това неутралните пари могат да съществуват с официалната валута, но бързо биха

изтикали в тъгля, тъй като при тях оборотът е по-бърз (всеки гледа да се отърве от неутралните пари, за да не плаща такса върху тях). Тъй като неутралните пари не са подложени на действие на инфлацията, техният курс е стабилен и като така, те са привлекателни за инвестиции.

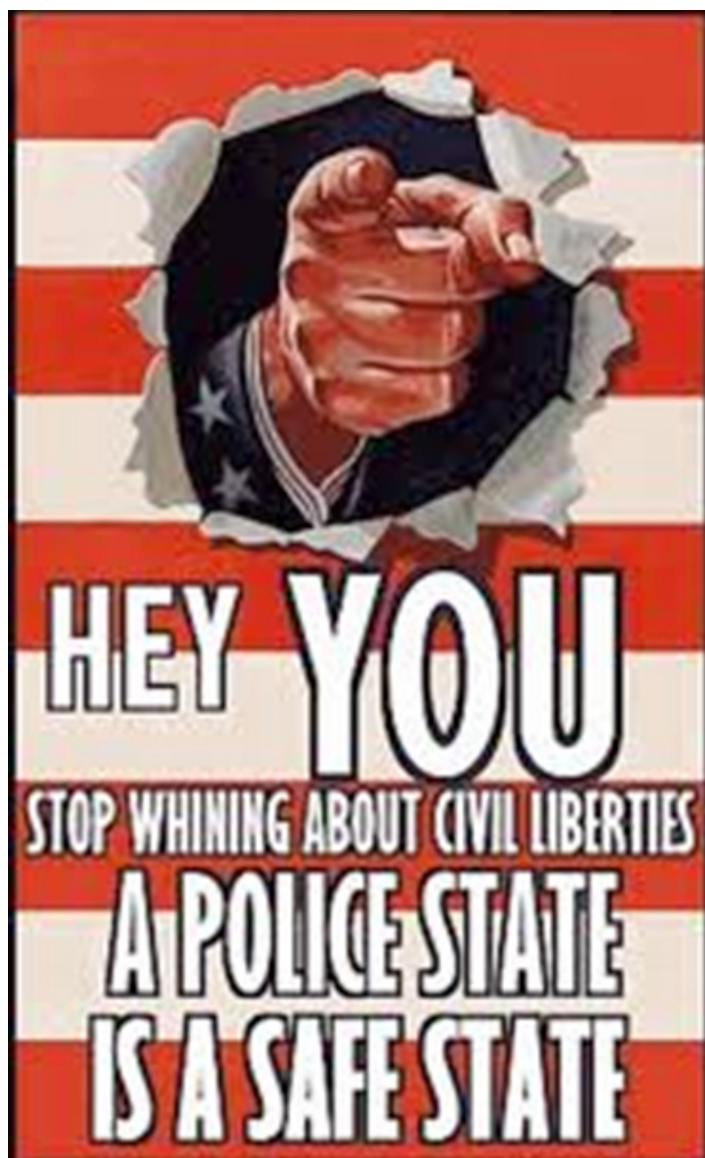
Тъй де, ама съгласно сегашната система, монополът върху печатането на пари принадлежи на централната банка на съответната страна, ето защо, ако ще се въвежда допълнителна валута и централната банка и съответното правителство трябва да подкрепят този ход. Дали ще го направят обаче, е друг въпрос. Колкото и да е лоша досегашната система, те са си свикнали с нея. А и доста хора трудно ще разберат, защо е по-добре да се наложи такса върху парите, отколкото както досега де си допуска начисляване на лихви.

Като гледате сегашната финансова система, основана на съществуване на инфлация и на концентрация на богатство и власт във все по-малко ръце, като гледате как хищнически се унищожават природата в интерес на печалбата, не ви ли става смешно по предизборните кампании, когато политиците се изправят и започнат да ви обясняват, как ще преборят инфлацията, как ще подобрят социалните системи и как ще работят в интерес на екологията. Е, ако не променят финансовата система, нищо от това няма да изпълнят. Когато започне да се усеща, че лихвените плащания растат експоненциално, първото, което пада под ножа, са социалните програми. В допълнение лихвите изсмукват парите

от по-бедните слоеве към по-богатите и намаляват потреблението на преобладаващата част от населението. Като няма потребление, производството намалява, безработицата расте и хората не могат да пращат данъци. Намаляват и данъчните приходи. Тоест стават по-малко парите, от които трябва да се плащат лихвите и главниците на кредитите на държавата и общините. При неутралните пари, липсата на лихва води до намаляване на държаните дългове, спиране на концентрацията на богатство и обезпечаване стабилно търсене, което спира нарастването на безработицата. Забележете – тук не се говори за регулация на пазара, тук ефектите се постигат чрез смяна на основата на финансовата система.

Обаче банките няма да се откажат от старата система тъй лесно, защото те добре печелят от тази система. Оттук всеки банков служител, който се изкаже добре за неутралните пари, може да рискува да стане безработен – нещо доста неприятно в днешния свят.

Ами какво ще стане с днешните богаташи при преход към неутрални пари. Че нали те дължат властта и печелят от сегашната система? Как ще позволят да се въведе система, която ще им отнеме правото да получават доходи без всякакъв труд? Е, ясно е, че ще се съпротивляват и няма да позволяват, докато не бъдат принудени – фиг.14.

Фигура 14. *И това ще почне да ви се случва, когато икономическата система ви приклепти толкова, че започнете да мърморите срещу нея.*

О-хо-о-о ! За революция ли ни говориш г-н Витанов? Ами то, като се помислите, има два пътя на развитие – еволюция и революция. По въпроса за смяната на финансовата система съм скептик за еволюционното развитие. Може и да не съм прав. Обаче, помнете ми думата, съществува праг на концентрацията на парите, след който тези, които ги притежават тези пари, не могат да бъдат политически кон-

тролирани. И тогава демократичната система се изражда в олигархична или във фашистка. След което следва гърмеж на системата. И невинаги народът побеждава, не се заблуждавайте. Ако мислите друго, пак погледнете фиг. 14.

И тъй, чрез лихвите парите текат от богатите към бедните. Социално-ориентирани правителства се стремят да балансират този процес с прогресивен данък. Това донякъде намалява вредните последствия, но още никъде не е довело да баланс. Интересното е, че абсурдната система продължава да съществува – отначало се отнемат от хората средства чрез системата на лихвите и след това някаква част им се връща като социална помощ през данъците. Тези абсурди продължават и на международно равнище - като лихви, развиващите се страни плащат на развитите 2 и повече пъти отколкото получават като помощи – фиг. 15.

Фигура 15. Богати и бедни. А помежду им – стеничка.

Третата световна, този път икономическа война си върви с пълна сила и

сее бедност, глад и смърт. Основните оръжия в тази война са лихвените проценти, ценовите спекулации и спекулациите на финансовите пазари.

Малко история

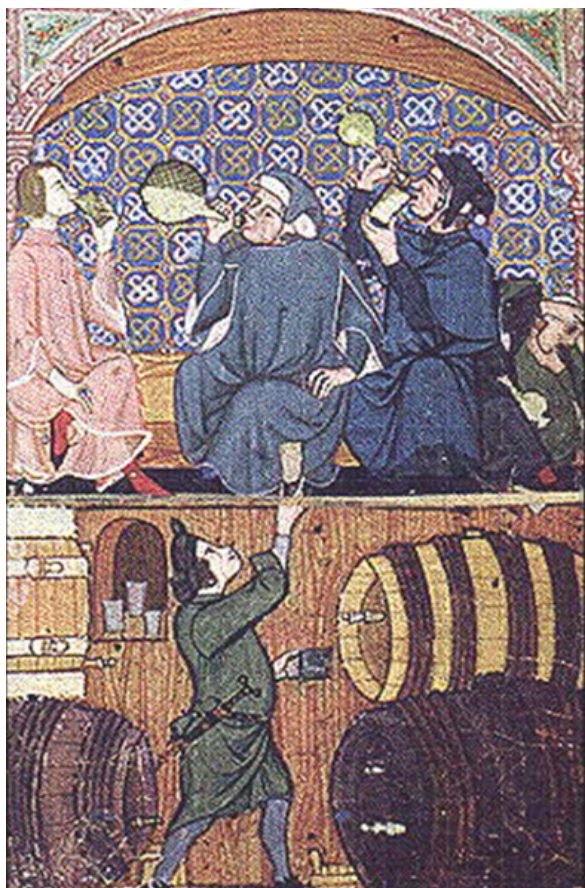
Ами как са се опитвали да се справят с проблема в историята. Да се върнем например към старите времена и към...евреите. Още от време древно еврейските общини са разбрали, че продължителното действие на финансова система с лихви може да разруши всеки социален организъм. Затова приблизително но 7 години са се опрощавали лихвите и дълговете, за да се намали вредното въздействие на лихвите.

Вероятно не знаете, че в средновековна Европа е имало вид пари, сечени от феодали, епископи и от градовете, които се наричали брактеатни – фиг. 16

Фигура 16. Брактеатни пари – на задната част на монетата обикновено не било отсичано нищо.

и служили освен да обменно средство и за събиране на данъци. Данъкът се събирал като парите се прибирали веднъж годишно и собствениците им получавали новоотсечени монети, чиято стойност била с 25% по-малка и това била таксата за използването на парите. Разбирал се никой не бил заинтересован да държи такива пари и те са се използвали за придобиване на реални предмети – хубави мебели, произведения на изкуството и т. н. Не можело да се натрупват парични богатства, ето защото хората трупали реални богатства. Та между другото имало и разцвет на изкуството по тези времена. Жизненият стандарт бил висок, занаятчиите работели 5 дни в седмицата като бил въведен пияният понеделник – почивен ден след разбирация се от само себе си запой в неделя – фиг. 17.

Фиг. 17. Защо е бил въведен „пияният понеделник“ по времената на брактееатните пари.

И войните намалели, но поради това, че брактееатните пари губери автоматично от стойността си, защото се използвали и за автоматично събиране на данъци, те не били много популярни (данъци трудно се укривали). Хората предпочели системата на пари с възможност за лихви и богатството започнало да се концентрира във все по-малко ръце, докато останалите започнали да тънат в дългове.

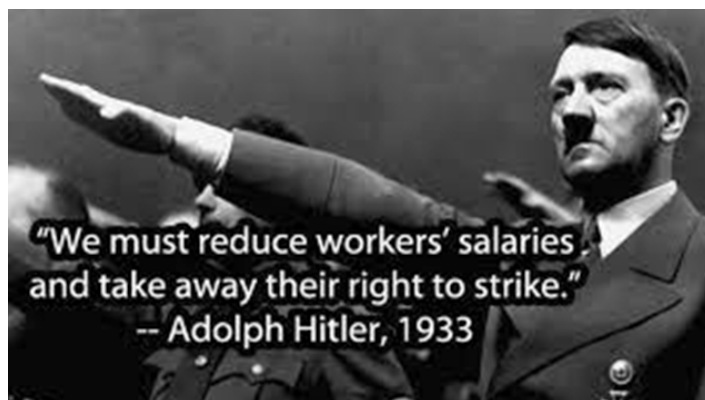
Ако я караме като досега – имаме избор: да ни застигне екологична катастрофа или пък да ни застигне социално-икономическа катастрофа

Системата с лихви ни залага и един такъв капан. Лихвите натискат за постоянен икономически растеж (защото трябва да се плащат) и това води до изтощаване на природните ресурси. При намаляването на растежа пък става много по-ярко преразпределението на паричните ресурси през системата на лихвите. Така, при настоящата финансова система имаме избор – между екологична и социално-икономическа катастрофа – концентрацията на финансов ресурс ще доведе до желание за все по-крупни инвестиции, за да се вкара тоя ресурс в действие. Такива инвестиции са например все по-големи електроцентрали или пък огромни количества оръжие или все по-голямо производство на наркотици. Особено

оръжейното производство може да се разширява доста ефективно, стига да се избере противник с капацитет, който да произвежда оръжие в същото количество, пък ако трябва този противник ще бъде поддържан тихо като бъде снабдяван с храни. Така оръжейният бизнес на САЩ и западна Европа процъфтяваше заради Съветския съюз, който също произвеждаше много оръжие и бе подпомаган с прани от западните държави. Когато Съветският съюз рухна, започна икономическата експанзия в Източна Европа. Днес има кандидат за нов противник – Китай. Така, проблемите на капитализма се отлагат и отлагат във времето. Но само се отлагат и при това се и множат. Докато един ден цялата система експлодира и причината за това, ще е в областта на финансите.

Некадърната финансова политика води до безработица, безработицата води до нищетата, а нищетата води до радикализъм. „Триумфът“ на либерализма в САЩ през 20-те години на миналия век спомогнал много за идването на Хитлер на власт в Германия. Ама как така? Ами „триумфът“ завършил „триумфално“ с голямата икономическа криза от 1929 г. САЩ си прибрали обратно част от златото дадено на германската централна банка за поддържане на райхсмарката. Златното покритие намаляло и при заплахата за обезценка, шефът на централната германска банка почнал да намалява парите в обръщение. Дефицитът на пари вдигнал лихвените проценти. От това намалели капиталовложенията и

фирмите почнали да фалират. Безработицата нараснала, а с това и нищетата. Обеднелите и притиснати хора почнали да търсят политик, който да ги спаси от бедността. Нататък е ясно – зиег (победа) и хайл (да живеј) – фиг. 18.

Фигура 18. И тъй докато на едното място си гледали кефа, на другото място станало нещо. Като гледате цитата, нали се сецтате, че горе долу това ни съветват неолибералните „гурута“ днес. Къде ли ще стигнем, ако следваме тези съвети? Как къде – към нови икономически и социални победи. Демек, на немски казано – *Sieg!*

И тъй нататък. Но няма какво да се чудим – самото съществуване на лихвите тласка към конфликти както на

ниво фирми, така и та ниво държави, че и между държавите. Стремехът към трупане на капитал, води до свръхналичието му. Ако този капитал не изчезва някъде (вследствие на финансови кризи и икономически балони) то свръхналичието му ще доведе до намаляване на лихвените проценти, и ако се изтеглят пари от обръщение, за да се държат тези проценти относително високи, то ще се появи дефицит на пари с последващата безработица, нищета и радикализъм. Така, че борсовите балони са своеобразни бушо-ни, отлагащи експлозията на явен радикализъм. При тези балони губещи обаче са дребните риби, а едрите дори печелят. Концентрацията на богатство продължава и проблемите се задълбочават. Експлозиите са неизбежни и те ще започнат веднага, щом като игровото поле за прехвърляне на проблемите на капитализма към други райони и за отлагане на тези проблеми намалее достатъчно. И така, бъдещето е ясно – най-напред: балонът се надува, надувайте момчета..... и после: буум! – шака-лак (както се пееше в една песен). И след това, пак така и пак така, докато на народонаселението му писне. И като му писне, ще почне да играе дубинушката. Пък там, кой когато...

Още малко за финансова система с естествен растеж на парите.

Да си представим сега, че някак сме сменили системата и се намираме в безлихвена икономика. Дали пък па-

зарът там ще е мъртъв при тази система. Няма такова нещо. Цените на стоките и услугите и в безлихвена икономика се регулират пак от търсенето и предлагането. И за да не влизаме в много обяснения, нека се спрем само на един отрасъл – селското стопанство.

Селското стопанство най-много страда от наличието на лихви, тъй като наличието на лихви предполага непрекъснат и даже експоненциален ръст на производството, за да се изплащат кредитите, а селскостопанското производство не може да расте безкрайно. Налице е все по-засилваща се експлоатация на природните дадености за селско стопанство, което може да се превърне в проблем засягащ оцеляването на човечеството. Окръпняването на селскостопанското производство и подпомагането на това производство с държавни субсидии води до разширяване на дейността, за което неизбежно се прибегва и до кредити. За да се изплащат те, трябва да се извлича максималното от растенията, животните и почвата. Гоненето на максималните добиви води до изтощаване на почвата, замърсяване на водата, изчезване на дивата природа, намаляване на горите, увеличаване на зависимостта от нефта, като средство за производство на изкуствени торове и пестициди, както и за опаковки и за превозване на стоки на големи разстояния. Кредитите без лихва, съчетани с подходящо законодателство могат да направят немарливото и хищническо отношение към природата доста скъпо и биха могли да спомогнат за осъществяване

на преход от индустриализирано селскостопанско производство към производство на висококачествени биопродукти. Лесната печалба обаче ще отиде в историята. И като така, съпротивата, разбира се, ще е огромна.

Няколко заключителни думи

Хайде сега малко общи бележки. При социализма равноправието бе поставено над свободата и в името на постигане на равноправие се ограничаваше максимално личната свобода и се унищожаваше свободният пазар. При капитализма свободата е поставена над равноправието и това поставя под заплаха социалната справедливост, екологичното равновесие и основни потребности на хората, за които не се полагат грижи. И при двата пътя според мен ще се стигне до експлозия и за да не стане това, е необходима да се съчетаят преимуществата на личната свобода и свободния пазар с преимуществата на социалната справедливост. И важен елемент за постигане на това съчетание е конструирането на подходяща финансова система на едно такова общество, която да прекрати експлоатацията през системата на лихвите. Това ще е трудна работа, защото сега установилите се елити, особено в развиващите се страни, са доволни и се облагодетелстват от сега съществуващата система и няма да отстъпят това привилегировано положение без приложение на военна сила или без да загубят възможностите си за въздействие на останалата част на обществото вследствие на много голя-

ма криза.

С други думи, много хубави неща ви описвам, но тяхната реализация ще е много трудна, щото противниците им са много и силни. А както е известно, противниците на едно нещо не се убеждават. По-реалистично е да ги чакате да измрат.

Та така. Като дойде време да пиша следващата статия, ще е дошъл септември 2013 г. и улиците на татковината пак ще се напълнят. С хора, страдащи от икономическата система и с опитващи се да ги яхат неолиберални „експерти“ и „политици“, чиято цел е да ги забаламосат отново и да не допуснат промяна на системата в полза на не толкова богатите. Тогава, както съм ви обещал, ще си задам въпроса: а как се въздигнаха от руините тези, при които съм изучавал икономиката? Как го направи Лудвиг Ерхард – фиг. 19?

Фигура 19. Човекът който превърна разрушената и разгромена Германия в икономически колос – Лудвиг Ерхард. Как – чрез социална пазарна икономика.

Какви са основите на доктрината „Ерхард“ и на тъй-нареченото германско икономическо чудо? И може ли нещо такова да се направи и у нас? Вече чувам викове насреща си, че Ерхард бил неолиберал и аз като неокейнсианец нямам какво да го пропагандирам.

Бреееей! Че нали по същото време самият Хайек е професор по икономика в Германия. Що на него не дадоха американците да прави икономическите реформи в Германия, ами тая задача е поверена на Ерхард? Май трябва да напомня в следващата статия на болните неолиберални мозъци цитата на Ерхард за примитивността на либералната икономическа идеология. И хич и не се съмнявайте, че ще го направя.

Ако списанието Ви харесва

DONATE

помогни на БГ Наука

Donate

